

Ks. prof. zw. dr hab. Henryk Skorowski
Kierownik Katedry Socjologii Regionalizmu i Miasta
UKSW w Warszawie

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ
Mgr. Andrzeja Grzegorza Ochmana, pt. „Od prawa naturalnego do
socjologii praw człowieka. Wkład Profesor Hanny Waśkiewicz do polskiej
refleksji nad prawem”, Lublin 2017,
napisanej pod kierunkiem dra hab. Krzysztofa Motyki
w Instytucie Socjologii na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego
Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

1. Przedmiot i tytuł rozprawy

Zasadniczym zagadnieniem rozprawy jest próba ukazania wkładu Hanny Waśkiewicz do polskiej refleksji nad prawem. Ten wkład został ujęty w tezę: od prawa naturalnego do socjologii praw człowieka. Jak stwierdza Autor we wstępie do swojej rozprawy: „H. Waśkiewicz nie była socjologiem, mimo to społeczny wymiar działania prawa był ważnym elementem jej całościowego podejścia do zagadnienia prawa. Spojrzenie na daną dyscyplinę naukową przez uczzonego spoza tej dziedziny okazuje się niekiedy innowacyjne, wytyczające nowe pola badawcze. Postulat H. Waśkiewicz socjologicznych badań nad prawami człowieka jest tego doskonałym przykładem. Warto zatem podjąć próbę wydobywania socjologicznych aspektów naukowej twórczości omawianej uczzonej, które znane są jedynie niewielkiemu gronu polskich socjologów”. /s.4-5/.

Jednocześnie we wstępie omawia Autor przyczyny podjęcia zasygnalizowanego problemu stwierdzając, że „Na temat naukowej refleksji H. Waśkiewicz do tej pory napisano kilka artykułów. Nie powstała dotąd żadna

zwarta publikacja poświęcona całemu dorobkowi autorki. Wypełnienie tej luki jest istotne z powodu historii nauki polskiej, a także z perspektywy tożsamości naukowej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, z którym H. Waśkiewicz związana była niemal całe swe życie naukowe” /s.5/.

W tym miejscu podkreślić należy, że Autor podejmuje zagadnienie interesujące, aktualne i jakościowo ważne w sferze naukowych dociekań. Chodzi bowiem o wkład H. Waśkiewicz do polskiej refleksji nad prawem w perspektywie socjologicznych aspektów. Takie ujęcie problemu pokazuje, że H. Waśkiewicz interesowało nie tylko samo prawo jako takie, ale jego społeczny kontekst. Dlatego w jej naukowej refleksji wyraźnie widoczna jest socjologia prawa. Ukazanie tego problemu jest zagadnieniem o ogromnym ciężarze gatunkowym. Jest to zatem nie tylko zagadnienie naukowo ważne ale także nowatorskie. Nie ma bowiem dotychczas w literaturze naukowej całościowego ujęcia tego problem. Mamy zatem do czynienia z zagadnieniem nie tylko interesującym, aktualnym i naukowo ważnym, ale także nowatorskim. W tym sensie jest to bez wątpienia zagadnienie godne rozprawy doktorskiej. Jako recenzent nie zgłaszam żadnych zastrzeżeń do problemu rozprawy ani jego sformułowania w tytule rozprawy.

2. Baza źródłowa i bibliografia

W badaniach dotyczących zasadniczego problemu musiał Autor posłużyć się odpowiednią bazą źródłową i bibliograficzną. Charakteryzuje ją Autor we wstępie swojej dysertacji. Podstawowym źródłem jest spuścizna H. Waśkiewicz. Autor w pracy wykorzystał zarówno jej dorobek publikowany jaki i niepublikowany. Dotarcie do dorobku niepublikowanego jest dużym osiągnięciem Autora rozprawy tym bardziej, że ów dorobek nie został dotąd w sposób systematyczny uporządkowany. Inną przeszkodę, jak wspomina sam

Autor, stanowią braki w tych materiałach, gdyż czasem pozostały jedynie szczątkowe części tych źródeł. Wykorzystanie zatem tak bogatych źródeł jest dużym osiągnięciem Autora rozprawy. Z przedstawionego w pracy podziału bibliograficznego wynika, że do źródeł zalicza Autor: prace H. Waśkiewicz /publikowane i niepublikowane/, recenzje, archiwum uniwersyteckie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Warszawskiego, opracowania o autorce. Osobnym punktem w bibliografii są dokumenty Kościoła Katolickiego oraz dokumenty państwowe i międzynarodowe.

Bardzo bogata jest także literatura przedmiotu. Autor stanął tu przed niełatwym zadaniem. Jeśli bowiem chodzi o publikacje dotyczące głównie polskiej filozoficznej i socjologicznej refleksji nad zagadnieniami podejmowanymi przez autorkę to główna trudność polega na wielości tych publikacji, zwłaszcza z obszaru prawa naturalnego, praw człowieka czy rozważań nad prawem jako takim. Jest sprawą oczywistą, że dobór literatury jest w jakimś sensie przywilejem Autor dzieła. Konieczne jest jednak uwzględnienie najważniejszych opracowań w zakresie poruszanej problematyki. Zasadniczo Autor wywiązał się z tego zadania dobrze. Ogólnie należy podkreślić, że Autor wykonał znaczącą i uczciwą pracę dotyczącą nie tylko odpowiedniego zestawu szeroko rozumianej bazy źródłowej i literatury uzupełniającej, ale także gruntownej analizy. O dobrej analizie świadczy bowiem faktyczne jej wykorzystanie w rozprawie.

3. Metody

Metody użyte w pracy poprawne. Autor charakteryzuje je we wstępie rozprawy: „W pracy zastosowano metodę analityczną, syntetyczną oraz porównawczą, ale także historyczną, gdyż poszczególne rozdziały odpowiadają rozwojowi myśli naukowej H. Waśkiewicz.”/s.7/ Metody te miały pozwolić Autorowi rozprawy z jeden strony dokonać dogłębnej analizy zakreślonego

uprzednio materiału źródłowego, którym jest spuścizna publikowana i niepublikowana H. Waśkiewicz, z drugiej zaś dokonać syntezy omawianego problemu.

Trzeba przyznać, że Autor rozprawy jest wierna przyjętym metodom nie tylko w zasadniczych elementach, ale także w szczegółach.

4. Konstrukcja rozprawy

Konstrukcja rozprawy podporządkowana jest głównemu założeniu badawczemu jakim jest ukazanie socjologicznych aspektów naukowej twórczości H. Waśkiewicz w formie tezy: od prawa naturalnego do socjologii praw człowieka. Praca składa się z 6 rozdziałów. Pierwszy z nich /s. 9-19 / poświęcony jest przedstawieniu biografii naukowej H. Waśkiewicz. W r. II /s. 20-105/ poddano analizie koncepcję prawa naturalnego w ujęciu H. Waśkiewicz. W r. III /s. 106-136/ ukazano kształtowanie się idei społeczności ogólnoludzkiej, dla której H. Waśkiewicz odnalazła podstawy w prawie naturalnym. Rozdział IV /s.137-199/ poświęcony został koncepcji praw człowieka definiowanych przez H. Waśkiewicz jako szczególnego rodzaju prawa podmiotowego. Z kolei rozdział V /s. 200-235/ dotyczy prawa w ogólności jako elementu ładu i porządku społecznego. Całość analiz kończy r. VI /s. 236-255/ mający charakter metateoretyczny. Zostało w nim zaprezentowane rozumienie przez H. Waśkiewicz poszczególnych dyscyplin naukowych takich jak: filozofia prawa, filozofia praw człowieka, socjologia prawa, socjologia praw człowieka.

Dociekania Autora rozpoczyna wstęp, w którym postawiony jest cel rozprawy, jej struktura, źródła, metody. Pracę zamyka zakończenie zawierające przypomnienie głównych tez rozprawy i wniosków wynikających z przeprowadzonych analiz.

W tym miejscu należy postawić zasadnicze pytanie, czy konstrukcja rozprawy jest logiczna i czy poszczególne rozdziały i zawarte w nich paragrafy wyczerpują problem analizowany z rozprawie?

Odpowiedź winna być pozytywna. W obecnej konstrukcji jest wyraźnie zarysowana logika. Nie ulega bowiem wątpliwości, że wszystkie omawiane w poszczególnych rozdziałach problemy badawcze w refleksji naukowej H. Waśkiewicz silnie ze sobą korespondują. Poszczególne zagadnienia rozchodzą się koncentrycznie od prawa naturalnego do socjologii praw człowieka. Można zatem jednoznacznie stwierdzić, że praca w swej strukturze jest jasna i logiczna. Poszczególne rozdziały i zawarte w nich paragrafy: mieszczą się w sformułowanym temacie, wyczerpują problem postawiony w temacie i są logicznie ułożone. Jako recenzent nie zgłaszam zastrzeżeń do konstrukcji rozprawy.

5. Ocena merytoryczna rozprawy

W niniejszej opinii trudno silić się na ukazanie pełnej treści rozprawy doktorskiej mgra Andrzeja Grzegorza Ochmana, a tym bardziej ustosunkować się do poszczególnych tez. Musi wystarczyć ogólne zapewnienie o istotnej wartości naukowej i poznawczej przedstawionych w niej analiz, syntez i końcowych wniosków. Aprobując całość przemyśleń Autora należy zwrócić uwagę na kilka kwestii:

- Treść wstępu do rozprawy zawiera zasadniczo sygnalizację wszystkich wymaganych kwestii, a więc: postawienie problemu, charakterystykę bazy źródłowej, omówienie metody i struktury dysertacji. Zmieniłbym jednak omówienie poszczególnych kwestii. Autor po postawieniu problemu omawia strukturę pracy, następnie bazę źródłową a dopiero na końcu metody. Wydaje się, że metodologicznie winno być inaczej, a mianowicie po postawieniu problemu należy omówić bazę źródłową, a konsekwentnie dalej metody jakie będzie się stosować do źródeł i dopiero na ostatnim miejscu strukturę rozprawy.

Wstęp jest zatem dobry merytorycznie choć metodologicznie można zgłosić zastrzeżenia.

- Pierwszy rozdział przedstawia biografię naukową Hanny Waśkiewicz. Diachroniczny charakter tego rozdziału wykazuje rozwój w refleksji naukowej badaczki akcentując zmiany nie w poglądach, ale w podejmowanych tematach badawczych autorki. Nie zgłaszam merytorycznych zastrzeżeń do tego rozdziału.

- Bardzo ciekawe i merytorycznie bogate są analizy drugiego rozdziału dotyczące problematyki prawa naturalnego w ujęciu H. Waśkiewicz. Jest to o tyle istotne, że prawo to w refleksji autorki jest istotnym elementem, wokół którego skupia ona dalszy namysł nad kolejnymi naukowymi refleksjami. Bardzo wysoko oceniam ten rozdział. W kontekście treści tego rozdziału chciałbym jednak postawić Autorowi pytanie: jak ostatecznie w świetle przemyśleń H. Waśkiewicz należy traktować prawo naturalne jako normę prawną czy jedynie moralną a jeśli tylko moralną, to jaka jest ostatecznie jej moc wiążąca?

- Wysoko także oceniam analizy trzeciego rozdziału dotyczące kształtowania się idei społeczności ogólnoludzkiej, dla której H. Waśkiewicz odnalazła podstawy w prawie naturalnym. Chciałbym jednak Autorowi postawić pytanie w kontekście tego rozdziału: czy rzeczywiście w świetle przemyśleń H. Waśkiewicz można utrzymać tezę, że wojna stała się /jest/ narzędziem pokoju i czy jest dziś do utrzymania pojęcie wojny sprawiedliwej?

- Interesujące są analizy rozdziału czwartego dotyczące praw człowieka definiowanych przez autorkę jako swoistej kategorii praw podmiotowych. Także w kontekście przemyśleń Autora dysertacji w kontekście tego rozdziału chciałbym zapytać: za jaką koncepcją praw człowieka opowiada się ostatecznie H. Waśkiewicz i w czym tkwi jej istota?

- Nie zgłaszam zastrzeżeń do treści rozdziałów V i VI. Są one także bardzo dobre merytorycznie.

- Podkreślić należy bardzo dobre wprowadzenia do poszczególnych rozdziałów. Szkoda, że nie ma podsumowań tychże rozdziałów.
- Wysoko oceniam treść zakończenia dysertacji. Nie jest to zwykłe podsumowanie, ale przedstawienie głównych tez jako konsekwencji przeprowadzonych analiz.

6. Wniosek końcowy

W podsumowaniu podkreślić należy, że recenzowana rozprawa stanowi interesujący krok w kierunku problematyki naukowo ważnej. Praca jest nowatorska, merytorycznie dobra. Metody w niej użyte poprawne. Wypód logiczny. Język naukowo poprawny. Autor wykazał się ogólną wiedzą teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej, oryginalnością rozwiązania problemu naukowego, umiejętnością prowadzenia pracy naukowej. Dlatego wyrażam przekonanie, że rozprawa mgr. Andrzeja Grzegorza Ochmana spełnia wymagania stawiane rozprawie doktorskiej i może być podstawą do dalszych etapów przewodu celem nadania jej Autorowi stopnia naukowego doktora.

Ks. prof. dr hab. H. Skorowski

Warszawa 6 XII 2017